

Líon an Dúlra

Eagrán 37 Fómhar 2021

San eagrán seo...

Leathanach an Eagarthóra

Muir Mhór na Feamainne

An maith leat úlla?

Nuair a thiteann an t-úll ...

... i bhfad ón gcrann

Solas na bhFlaitheas

Dathaigh leat

Ar aghaidh leis an obair:

Sue Cahalane, Leabharlannaí

Inis Arcáin

Gníomhaíocht:

Coirníní Éadaigh

An Saol Mórthimpeall Orainn

Cuir Triail Ort Féin

Guardach Focal

Imeartas Focal

Foclóirín

Amach sa Chianspás

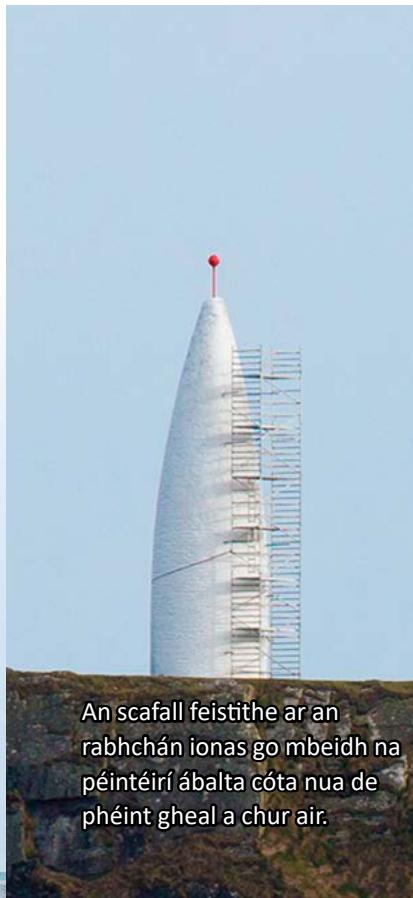

fómá le caoinchead Alan D. Wilson www.naturepicsonline.com

Obair Phéinteála ar leith!

Má thug tú cuairt riamh ar Dhún na Séad¹ i gCo. Chorcaí, is cinnte go bhfaca tú an túr bán ag béal an chuain ann. Rabhcán rabhaidh² is ea é an túr. Seasann sé amach ar an ard leis féin agus taispeánann sé an bealach isteach sa chuan. 15.2 m ar airde atá an túr agus tá imlíne cuar 4.6 m aige. Is ga cóta úr péinte a chur air gach cúpla bliain agus bíonn obair mhór i gceist leis sin. I mí na Mártá 2020 feistíodh scafall mór ar an rabhcán³ ionas go bhféadfadh na péintéirí dreapadh slán go barr. Ní haon obair don duine faiteach é sin, go háirithe nuair a fheiceann tú na haillte ar a bhfuil an túr. Is go maorga mórtasach⁴ a sheasann an túr os cionn an chuain anois agus cóta nua de phéint gheal ghléineach air!

Seasann an rabhchán ar na haillte crochta⁵.

A Léitheoir dhil
Fáilte chuig Eagrán an
Fhómhair de *Lón an Dúlra*. Mar is gnách tá
sé lán le firicí spéisiúla
spraíúla faoin dúlra anseo in Éirinn
agus thar lear, agus tá neart cluichí
agus gníomhaíochtaí ann freisin. Tá súil
againn go mbainfidh sibh sult as!

Susan

R-phost:

editor@naturesweb.ie

Láithreán Gréasán:

www.naturesweb.ie

Eagarthóir:

Susan Murphy Wickens

Leagan Amach agus Dearadh:

Susan Murphy Wickens

Grianghraif agus Fáisc-ealaín: Cóipcheart © 2020 Stáisiún Mara Inis Arcáin agus a chuid ceadúnóirí. Gach ceart ar cosaint.

Comhfheagraí Eachtrach:

Michael Ludwig

Leagan Gaeilge:

© Foras na Gaeilge 2021

© Stáisiún Mara Inis Arcáin 2020

Na Comhbáhair:

- 700 g de cholmóir¹ – an craiceann agus na cnámha bainte as agus é gearrtha ina phíosaí 4 cm.
- 200 g de bhrocailí agus é gearrtha ina bhláthóga².
- Salann agus piobar dubh úrmheilte³
- 300 ml d'uachtar éadrom ar bheagán saille⁴
- 200 ml de stoc éisc nó de stoc glasrai⁵
- 1 spbh de mhustard *Dijon*
- 2 chlóbh gairleoge⁶ agus iad bearrtha agus miónghearrtha⁷
- 2 dhuilleog labhráis⁸
- 150 g de cháis chéadair⁹ agus í grátáilte¹⁰
- 1 spbh de chaprais¹¹
- Im, grabhróga aráin¹² agus peirsil miónghearrtha¹³.

BÁCA COLMÓRA AGUS BROCAILÍ LE HANLANN CÁISE

Le caoinchead Bord Bia

www.bordbia.ie

An Modh:

- Las an teas faoi phota d'uisce goirt¹. Nuair atá an t-uisce ar gail² curí na bláthóga brocailí isteach. Lig don uisce bruith arís agus ansin ísligh an teas faoi. Fág ar suanbhruith³ é ar feadh nóiméad nó dhó eile go dtí go mbíonn an brocailí díreach ag éirí bog. Bain den teas ansin é agus déan é a shíothlú⁴ go maith. Aistrígh an brocailí go mias bhácála oigheanndíonach⁵ 24 x 24 cm. Fág i leataobh é ansin.
- Chun an t-anlann a réiteach measc an t-uachtar, an stoc, an mustard, an ghairleog agus na duilleoga labhráis le cheile i bpota. Las an teas faoin meascán go dtí go dtosáinn sé ag boilgearnach go héadrom⁶. Cuir isteach na píosaí colmóra⁷ agus fág ar suanbhruith san anlann ar feadh 4-5 nóiméad iad.
- Bain an pota den teas ansin. Corraigh an chuid is mó den cháis ghráitíle isteach ann go réidh. Coinnígh 2 spúnóg bhoird di i leataobh le scaipeadh ar an mbarr. Measc isteach na caprais agus blaistigh an t-anlann le salann agus le piobar. Cuir an meascán isteach sa mhias leis an mbrocailí agus measc le chéile go réidh iad.
- Faigh pota eile agus leáigh an t-im ann. Corraigh na grabhróga aráin, an pheirsil miónghearrtha agus fuílleach na cáise⁸ tríd an im. Croith a bhfuil sa photo sin anuas ar an meascán den cholmóir agus den bhrocailí. Cuir an mhias faoi ghríoscán te⁹ go dtí go n-éiríonn barr na cáise donn. Nuair atá sé réidh déan é a dháileadh in éineacht le prátaí galaithe¹⁰ agus le sailéad trátaí.

Muir Mhór na Feamainne

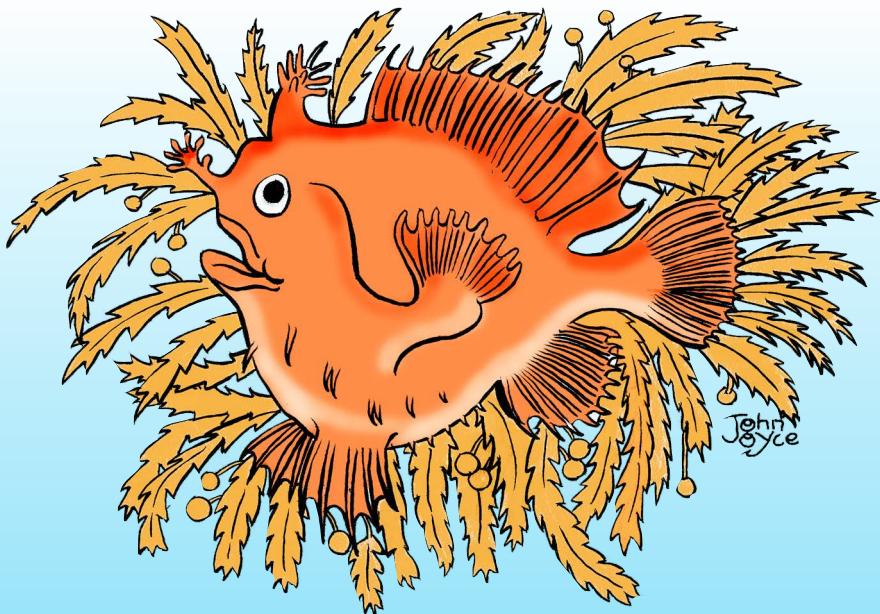
Le John Joyce

lomhána le caoinchead John Joyce

Ritheann 4 shruth mara¹ isteach ina chéile san Atlantach thiar amach ó chósta Mheiriceá. Cruthaíonn sé sin fáinne mór a chasann ar deiseal² san fharraige. Mórghuaireán an Atlantaigh Thuaidh³ a thugtar air. Síneann an fáinne 1000 ciliméadar ó thuaisceart go deisceart agus 3200 ciliméadar soir siar.

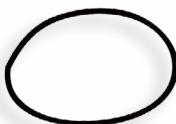
Istigh i lár an mhórghuaireáin atá an Mhuir Shargasach⁴. Is é an fáth a dtugtar an Mhuir Shargasach uirthi ná go bhfásann feamainn shargasach⁵ go flúirseach⁶ ann. Tá noidíní gáis⁷ i scothacha na feamainne sargasai⁸. Iompraíonn siad an fheamainn in airde go dromchla na farraige⁹ agus bíonn sí ar snámh ansin ar bharr an uisce.

Cothaíonn an fheamainn flúirse beathra mara¹⁰. Féach an t-iasc sargasach sa léaráid thall, tá sé in ann dath a chraicinn a athrú sa tslí is go mbíonn sé ag teacht le dath na feamainne. Ina theannta sin tá starrtha¹¹ ar fud a cholainne atá cosúil le scothacha beaga feamainne. Cuireann sé sin ar a chumas sé dul i bholach i measc na feamainne gan stró, abair duaithníocht¹²! Gnáthóg iontach is ea í an fheamainn shnámhach¹³ do shéacla¹⁴, do phortáin¹⁵ agus d'éisc go leor. Úsáideann an mairlín geal¹⁶, an craosaire¹⁷ agus eascainn¹⁸ mar láthair sceathraí¹⁹ í. Go deimhin faightear 3 speiceas d'eascann ann, eascann na hEorpa²⁰, eascann Mheiriceá²¹ agus eascann choncair Mheiriceá²². Déanann an tuinnín agus go léor éisc eile imirce²³ trasna na Mara Sargasaí. Ina theannta sin triallann neart speiceas d'éin mhara uirthi chun a gcuid sealgaireachta a dhéanamh²⁴ ann.

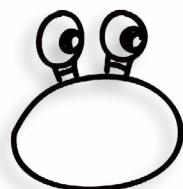

Ar an drochuair ní beathra mara an t-aon rud a faightear go flúirseach sa Mhuir Shargasach. Súnn²⁵ gluaiseacht na farraige dramhaíl²⁶ agus smionagar plaisteach²⁷ de dhéantús an duine²⁸ isteach i lár an Mhórghuaireáin. Tá leasainm drochmheasúil²⁹ air dá bharr sin, carn fuílligh an Atlantaigh Thuaidh³⁰ a thugtar air. Chun deighleáil leis an mbruscar sin, tháinig Bermiúda³¹, Na hAsóir³², Monacó³³ agus Stáit Aontaithe Mheiriceá le chéile chun Coimisiún na Mara Sargasaí³⁴ a bhunú in 2014. Tá sé mar aidhm ag an gcoimisiún gnáthóg eisceachtúil na Mara Sargasaí a chaomhnú agus a choisint³⁵.

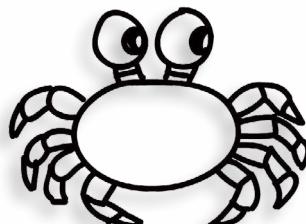
Conas portán a tharraingt

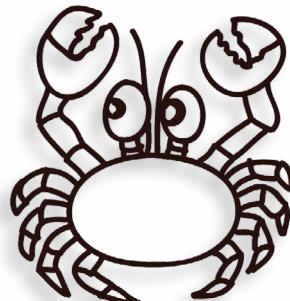
Tarraing an corp
nó an bhlaosc¹ ar dtús

Na súile ansin!

Ocht gcos atá ag
an bportán!.

Agus dhá chrúb
mhóra²!

An maith leat úlla?

Ainm Eolaíochta: *Malus domestica*

Toradh is ea an t-úll a fhásann ar an gcrann *malus domestica*. Is cineál ceansaithe¹ é *malus domestica* den chrann úll fián² a d'fhás san Áise Láir³ na mílte bliain ó shin. Tá speicis eile den chrann úll ann chomh maith, ceann amháin a fhásann go forleathan in Éirinn ná *malus sylvestris*, nó an crann fia-úll⁴.

Tá déanamh ar leith ar an úll⁵. Fásann na síolta i gcroí an úill⁶ taobh istigh de sheicin righin chosanta⁷. Ansin borrann⁸ corp an úill móirthimpeall ar an seicin sin agus cruthaítar an bia blasta inite⁹. Is é an bia sin a chuid den toradh a thaitníonn go mór linn. Póma¹⁰ a thugtar ar thoradh den chineál sin.

Meastar go bhfuil breis is 7500 speiceas den chrann úll ann. Bíonn gairneoirí¹¹ ag saothrú leo i gcónaí agus bíonn cineálacha nua á bhforbairt acu an t-am ar fad. Bíonn tréithe agus airíonna ar leith¹² ag úlla éagsúla. Leagann na gairneoirí béim ar leith ar an mbias, ar dhath an chraicinn agus ar cé chomh crua nó bog is atá an bia. Bíonn speicis áirithe thar a bheith toorthúil¹³ agus bíonn cinn eile frithsheasmhach in aghaidh galar¹⁴. Úlla eile, is féidir iad a stóráil ar feadh i bhfad. Rangaítear úlla ina dtrí chineál: úlla milse¹⁵, úlla cócarála¹⁶ agus úlla ceirtlise¹⁷.

Úlla cócarála

Ní hiondúil go mbíonn úlla cócarála milis go leor le hithe agus iad úr. Bíonn blas láidir searbh orthu rud a oireann go maith don chócaráil agus don bhácaíl. Sampla maith coitianta den úll cócarála is ea an *Bramley*.

Úlla ceirtlise

Deoch mheisciúil is ea ceirtlis¹ a dhéantar as sú úll. Bíonn neart tainníné² sna húlla ceirtlise, rud a fhágann blas an-searbh orthu.

Chun ceirtlis a dhéanamh measctar giosta³ isteach leis an sú úll chun é a choipeadh⁴ agus deoch mheisciúil⁵ a dhéanamh as.

Bíonn an-tóir ar an gceirtlis i rith an tsamhraidh nuair a bhíonn an aimsir te.

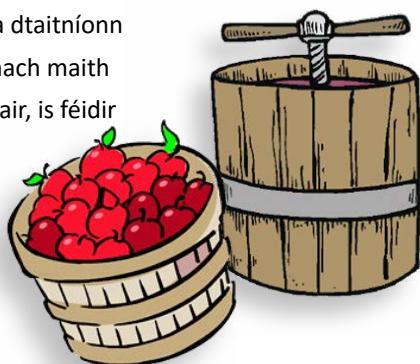
Ar ndóigh tá daoine ann a dtaitníonn blas na ceirtlise leo, ach nach maith leo alcól a ól. Ar an dea-uair, is féidir an t-alcól a bhaint as an gceirtlis agus deoch neamh-mheisciúil⁶ a dhéanamh di. Is féidir finéagar ceirtlse⁷ a dheánamh den cheirtlis freisin. Úsáidtear finéagar ceirtlse go forleathan sa chócaráil.

Úlla milse

Úlla milse is ea *Granny Smith*, *Golden Delicious*, *Gala* agus *Pink Lady* agus *Ard Cairn Russet*.

Is féidir na húlla sin a ithe chomh luath agus a phioctar den chrann iad, nó is féidir iad a stóráil agus a ithe ar ball freisin. Is féidir úlla milse a úsáid mar úlla cócarála chomh maith, go háirithe má bhaintear go luath sa séasúr fáis iad.

Nuair a thiteann an t-úll ... ... i bhfad ón gcrann.

Teastaíonn áit ar foscadh¹ agus ithir thorthúil shaorshilteach² ón gcrann úll. Tagann an crann faoi bhláth i rith an earraigh agus pailníonn na feithidí iad³.

Uaireanta is gá meascán de chineálacha éagsúla crann úll a chur in aice a chéile ar mhaithe leis an bpailníú spreagadh⁴. Fásann na torthaí i rith an tsamhraidh agus bíonn siad réidh le baint ó mhí Mheán Fómhair go dtí mí na Samhna anseo sa leathsfear thuaidh⁵.

Ní nós le gairneoirí crainn úll a fhás ón síol⁶. Dá gcuirfeá síol ó úll *Granny Smith*, cuir i gcás, ní úlla *Granny Smith* a d'fhásfadh ar an gcrann nua. Bíonn roinnt blianta ann sula bhfásann úll ar chrann óg agus ní bheadh a fhios agat cén cineál úill a gheofá go dtí sin. Tá fadhb eile a bhaineann le crann a d'fhásfaí go díreach ón síol mar sin chomh maith. Ní bhíonn a fhios agat roimh ré cé chomh mór is d'fhásfadh an crann nua, seans go mbeadh sé cuibheasach mór.

Beangadh⁷ a thugtar ar an modh is coitianta a bhíonn ag gairneoirí nuair a bhíonn crainn nua le fás. Teastaíonn dhá rud chun beangadh a dhéanamh, **bonnstoc**⁸ (ainm eile air ná fréamhstoc) agus **beangán**⁹. Is é atá sa bonnstoc ná

stoc crainn úll fholláin¹⁰ atá fréamhaithe beo sa talamh ná i bpota cheana féin. Is é an bonnstoc a rialaíonn cé acu crann beag, mór nó meánach a bheidh sa chrann nua. Is é atá sa bheangán, ná gearrthóg¹¹ ó chrann úll eile. Más úlla *Granny Smith* atá uait, is beangán ó chrann *Granny Smith* a theastaíonn.

Tá slite éagsúla ann chun beangadh a dhéanamh, slí amháin ná gearradh beacht a dhéanamh sa bhonnstoc agus an beangán a ionsuí¹² ann. Ní mór a chinntíú go mbíonn an tsraith chaimbiam¹³ sa bhonnstoc agus sa bheangán i dteagmháil. Ansin teanntaítear an dá chuid le chéile go docht¹⁴ agus cuirtear céir nó téip bheangúcháin¹⁵ timpeall ar an beangú¹⁶ chun é a chosaint. Ar an gcuma sin faigheann an beangán úr an cothú cuí ón stoc láidir bunaithe.

Tá sé riachtanach crann úll a phrúnáil siar¹⁷ gach uile bliaín sa chuí is go mbeidh an cruth is fearr air chun barr maith torthaí a thabhairt¹⁸. Adhmad dlúth crua¹⁹ a bhíonn in adhmad an chrainn úll agus úsáidtear é chun troscán a dhéanamh.

Speicis éagsúla úll agus iad beangaithe ar bhonnstoc seanbhunaithe.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apple_tree_grafting_2.jpg

Cén fáth a n-éiríonn úll donn nuair a ghearrtar é?

Nuair a ghearrtar úll, ná nuair a bhaintear greim as, nochtar bia briosc¹ an úll don ocsaigin² san aer.

Imríonn an ocsaigin agus na heinsími³ san úll ar a chéile agus tarlaíonn imoibriú ceimiceach⁴ ar a dtugtar donnú einsímeach⁵. Is próitíní iad na heinsími sin a bhrostaíonn na himoibrithe ceimiceacha a tharlaíonn in órgánaigh bheo⁶.

Is féidir an donnú a mhaolú agus mhoilliú⁷ ach sú líomóide⁸ a chur ar an úll chomh luatha agus a ghearrtar é.

Ach an réiteach is fearr, gan amhras, ná an t-úll a apladh siar sula n-éiríonn sé donn!

Solas na bhFlaitheas!

Bhí an cóiméad¹ *Neowise* le feiceáil sa spéir ós cionn na hÉireann ar feadh roinnt oícheanta i mí Iúil 2020. Seo grianghraif a ghlac Robbie Murphy in Inis Arcáin agus é ag féachaint trasna na bá agus amach ó thuaidh. Tá soisce Inis Uí Drisceoil² agus Ché Chonamair³ le feiceáil i gcéin uainn⁴.

Grianghraif fadnochta⁵ a thugtar ar ghrianghraif den chineál seo. Is seift é sin a úsáideann grianghrafadóirí, go háirithe istoíche. Ciallaíonn sé go bhfagtar comhla an lionsa⁶ ar oscailt ar feadh i bhfad. Nochtadh 15 shoicind a bhí i gceist sa chás seo. Nuair a fhágtaí comhla an lionsa ar oscailt chomh fada sin ligtear i bhfad níos mó solais isteach sa cheamara. Sa tslí sin nochtar i bhfad níos mó dathanna agus mionghnéithe⁷ den radharc ná mar a nochtfaí de ghnáth nó ná mar a d'fheicfeá le do shuíl féin.

Is gá úsáid a bhaint as tríchosach⁸, nó an ceamara a leagan a dhromchla socair nuair a bhíonn nochtadh fada á dhéanamh. Ní féidir do lámha a choinneáil socair⁹ go leor chun grianghraif dá léithéid a ghlacadh. Is leor an creathán is lú féin¹⁰ chun an grianghraif a chur ó mhaith ar fad.

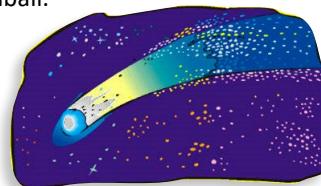

Cad is Cóiméad ann?

Meastar gur tharla pléasc mhór¹ 13.8 billiún bliain ó shin a chruthaigh an chruinne² ar fad. An Ollphléasc³ a thugann na heolaithe air sin. Ach síleann siad gur thart ar 4.6 billiún bliain ó shin a cruthaíodh an grianchóras s'againne⁴. Go dtí sin ní raibh sa ghrianchóras ach néal mór gáis agus dusta⁵. Ceaptar gurb é atá sna cóiméid ná smionagar⁶ ón néal sin. Meascán de charraigeacha, dusta, oighear agus de ghás reoite a bhíonn iontu. Thart ar 10 km ar leithead a bhíonn an-chuid coiméad, ach tá cinn ann atá i bhfad níos mó ná sin. Gluaiseann gach cóiméad ar fithis⁷ mórrhimpeall na gréine faoi mar a dhéanann na pláinéid. Fithis éilipseach⁸ a bhíonn ag cóiméid, mar a bheadh ubhchruth sínte⁹ ann. Glacann sé breis agus 200 bliain ar chóiméid áirithe fithis iomlán a dhéanamh timpeall na gréine. Ó am go chéile tagann siad cóngarach go maith don domhan.

De réir mar a thagann cóiméad níos cóngaraí don ghrian, leánn teas na gréine cuid den oighear ann. Imíonn an t-oighear ina ghal¹⁰ ó dhromcha an chóiméid. Feictear eireaball fada de ghás agus de dhusta ag síneadh amach óna chúl. Cónaí a thugtar ar an eireaball.

Síneann an cóma ar feadh na milliún chiliméadar agus é lasta suas faoi sholas na gréine.

Cad atá ar eolas againn faoin gCóiméad NEOWISE?

Nach ait an t-ainm é *Neowise*? Is acrainm¹ atá ann, seasann sé do *Near-Earth Object Wide-field Infrared Survey Explorer*, nó An Taiscéalaí don tSuirbhéireacht Leathanréimse Infridhearg ar na Réada Neasdhomhanda. Is le NASA é an teileascóp spáis *WISE* agus is tionscadal ar leith a bhí in *Neowise*. Ba é sprioc an tionscadail² ná réada neasdhomhanda³ (*NEO*) a aimsiú. Is é atá i gceist le réad neasdhomhanda ná cóiméad ná astaróideach⁴ a thagann faoi bhun fad 1.3 aonad réalteolaíoch⁵ (tuairim 45 milliún km) ón ngrian ar a fhithis. Thángthas ar an gcóiméad *Neowise* ar an 27 Márta 2020. Tá sé tuairim is 5 km ar leithead agus de réir mar a tháinig sé níos gaire don ghrian thosaigh sé ag éirí níos gile. Bhí sé le feiceáil sa spéir os cionn leathsfear thuaidh an domhain⁶ ón 15 Iúil go dtí an 23 Iúil, 2020. Faoin 23 Iúil bhí an cóiméad ag an bpóinte ba ghaire don domhan ar a fhithis. Ina dhaidh sin d'éalaigh sé slán ó theas millteanach na gréine⁷ agus ghluais sé leis ar a fhithis amach sa chianspás an athuair. Beidh tuairim is 6800 bliain ann sula mbeidh sé le feiceáil ón domhan arís. Cuairt ghearr an chuairt is fearr, agus gan é a dhéanamh rómhinic, mar a deir an seanfhocal!

Sue Cahalane – Leabharlannaí Inis Arcáin

<https://www.corkcoco.ie/ga/seirbhisi-leabharlainne>

Ar thaitin na leabhair leat i gcónai?

Tógadh i Londain Shasana mé. Thaitin an léitheoireacht agus an leabharlann áitiúil go mór liom agus mé óg. Chuaigh na hatlais agus na pictiúir de na tíortha i bhfad gcéin¹ i bhfeidhm orm go mór²!

Inis dúinn faoi chuid oibre?

Creideann go leor daoine go gcaitheann an leabharlannaí an lá ar fad ag léamh! Ach ní mar sin a bhíonn sé in aon chor. Bíonn neart oibre le déanamh agus ní bhíonn aon dá lá mar a chéile. Cé gur ball d'fhoireann leabharlannaithe an chontae³ mé bímse ag obair asam féin⁴ sa leabharlann anseo in Inis Arcáin. Fúmsa a bhíonn sé gach rud a dhéanamh!

Cad eile a bhíonn le déanamh agat?

Bíonn ábhar nua de dhíth i gcónai sa leabharlann. Tá an córas ríomhaireachta *Sierra* in úsáidanois agus tá gach leabharlann phoiblí sa tir ceangailte leis. Cuireann an córas sin ar ár gcumas féachaint cé na leabhair atá sna leabharlanna eile ar fud na tíre. Má tá an leabhar atá uait i leabharlann ar bith eile sa tir is féidir é ordú isteach go dtí do leabharlann áitiúil féin saor in aisce.

Conas mar a eagraítear na leabhair?

Eagraítear na leabhair ficsin ar fad ar na seilfeanna in ord aibítreach de réir shloinne an scríbhneora⁵. Ach eagraítear na leabhair neamhfhisin (leabhair eolais) de réir chóras deachúlach Dewey⁶. Is córas speisialta é sin a úsáidtear i leabharlanna ar fud an domhain. Eagraítear na leabhair de réir ábhair⁷ agus bíonn uimhir ar leith ar gach leabhar. Mar shampla bíonn uimhir dar tú⁸ 941.5 ar na leabhair ar fad faoi stair na HÉireann agus bíonn siad ar fad in aice a chéile ar an tseifil.

An bhfuil ábhar eile seachas leabhair ar fáil sa leabharlann?

Tá cinnte. Is féidir teacht ar eolas faoi imeachtaí sa cheantar áitiúil agus eolas ginearálta do shaoránaigh⁹ sa leabharlann. Tagann daoine isteach chun úsáid a bhaint as an idirlíon chomh maith, áis luachmhar i gceantar tuaithe¹⁰. Cuirimid cíosleabhair¹¹ agus ríomhleabhair¹² ar fáil foista trí an aip BorrowBox. Eagraímid imeachtaí go leor don phobal áitiúil, bíonn seisiún scéalaíochta¹³ ann do naónáin, club leabhar na míosa agus ceardlanna samhraidh¹⁴ do na páistí. Faraor, is beagimeacht mar sin a tharla i mbliana de bharr na paindéime¹⁵. Faoi láthair, eagraíonn ceannáras na leabharlann¹⁶ i gCorcaigh neart comórtas ar líne. Is féidir le páistí de gach aoisghráupa páirt a ghlacadh iontu agus iad sa bhaile. Bíonn seisiún filíochta Inis Arcáin ar síúl ar Zoom againn, fiú! Le cúnamh Dé beidh deireadh le srianta na paindéime¹⁷ go luath, ach idir an dá linn níl de bhac orainn¹⁸ a bheith ag léamh linn!

Cad é an rud is fearr leat faoi do phost?

Is breá liom gach cuid de! Is minic nach mbeadh a fhios ag daoine cad atá uathu nuair a thagann siad isteach sa leabharlann. Ach is iondúil go mbíonn aoibh an gháire¹⁹ orthu agus iad ag imeacht leo faoi ualach leabhar²⁰. Chomh maith leis sin, is leabharlann cois farraige í seo, nílimid ach 30 troigh²¹ ón bhfarraige. Nuair a bhíonn lán mara ann is minic a thógann rón a cheann²² le hamharc isteach orm. Bíonn radharc aoibhinn agam ar luí na gréine freisin.

Cad é an rud is measa leat faoi do phost?

Uaireanta, bíonn gála mór gaoithe ann agus ní bhíonn an bád farantóireachta ábalta teacht isteach ar feadh cúpla uair an chloig. Má tharlaíonn sé sin Déardaoin, cuirtear moill ar bheart leabhar na seachtaine – idir leabhair nua agus leabhair ar iarratas. Bíonn díomá orainn i gcónai nuair a tharlaíonn sé sin, go háirithe nuair a bheifeá ag fanacht ar ábhar ar leith.

Cén oiliúint a theastaíonn chun a bheith i do leabharlannaí?

Cáilíocht 3ú leibhéil a bhíonn ag na leabharlannaithe nua den chuid is mó anois. Mholfaínn i gcónai staidéar a dhéanamh ar ábhar a bhfuil spéis agat ann, ní ar ábhar a bhfaighidh tú post mór as! Seirbhís don phobal mór atá sa leabharlannaíocht²³ agus caithfear freastal ar na spéiseanna²⁴ ar leith a bhíonn ag an bpobal. Ba chóir don ábhar leabharlannaí eolas a chur ar réimse leathan ábhar.

Cad é an chomhairle is fearr a cuireadh ort riamh?

Is cuma cad tá fút a dhéanamh is fiú go mór do mhála a eagrú an oíche roimh ré. Má dhéanann tú é sin beidh tú in ann díriú go hiomlán ar an rud atá le déanamh agat an lá dar gcionn.

Lá Filíochta 2017

Páistí an oiléain ag foghlaim faoi Mhars le Leo Enright.

Cruinníú den Chlub Leabhar

Leabharlann Inis Arcáin

Teastóidh:

- Stíallacha éadaigh⁸
- Siosúr
- Briogún adhmaid⁹
nó cipín fiacla¹⁰
- Gliú APV
- Rialoir
- Peann
- Scuab
- Olann nó snáithe¹¹
- Snáthaid

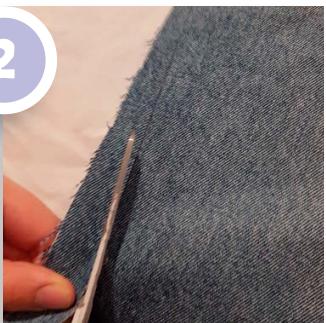
Bealach deas chun seanéadach nó fabraic a athchúrsáil¹ is ea coirníní² a dhéanamh as! Is féidir muinci³, braisléid⁴, móibíl⁵, taipéisí balla⁶ agus neart rudaí eile a dhéanamh leis na coirníní ansin.

Ach rogha d'fhabraci⁷ éagsúla a bheith agat is furasta coirníní ar mhéideanna, ar chruthanna agus ar dhathanna éagsúla a dhéanamh de réir mar ba mhaith leat féin é. Ta teimpléad samplach ar an leathanach seo. Is féidir é a úsáid chun coirníní a dhéanamh, ach is fiú teimpléid eile de do chuid féin a dhéanamh chomh maith. Úsáid triantán fada caol chun coirníní tanaí a dhéanamh agus úsáid triantán leathan chun coirníní móra ramhra a dhéanamh.

1

2

4

5

3

6

Cas bun an triantán éadaigh timpeall ar an mbriogún. Lean ort á thochras¹⁵ go teann. Cuir gliú ar an 5 cm deiridh den triantán éadaigh agus greamaigh síos é go teann.

Smear gliú thar an gcoirnín ar fad chun an coirnín ar fad a ghreamú le chéile agus chun nach n-éireoidh imill an éadaigh caite agus scafa¹⁶. Fág é le triomú.

Le muince a dhéanamh, gearr píosa olla¹⁷ nó snáithe den fhad ceart. Cuimhnigh go mbeidh ort snaidhm¹⁸ a chur ann mar sin ba chóir go mbeadh sé beagánín níos faide ná mar a theastaíonn. Cuir snáthaid ar an ollann/snáithe agus tarraing an tríd na coirníní é/i.

Féach mar a shiúil an teitreapód críonna...

Sa bhliain 2016 bhí Alan Krill, ollamh le geolaíocht¹, amuigh ag fánaíocht² i bPáirc Náisiúnta an Chainneoin Mhór³ le scata mac léinn leis. Agus é ag siúl leis chonaic sé carraig a raibh marcanna suaithinseacha⁴ uirthi le hais na slí⁵. D'aithin sé láithreach go raibh rud éigin tábhachtach aimsithe aige agus ghlac sé roinnt grainghraf di.

Is é a bhí sna marcanna ná loirg choise iontaisithe⁶. Nuair a scrúdaigh eolaithe iad bhíodar ábalta a dhéanamh amach gur bhain siad le teitreapód, reiptíl cheithrechosach⁷. Bhí a fhios acu, leis, gur bhain an ghaineamhchloch⁸ ar a raibh na loirg choise le foirmíocht Manakacha⁹, foirmíocht a crutháodh timpeall 313 milliún bliain ó shin.

Nuair a rinneadh na loirg choise níorbh ann don Chainneon Mór in aon chor. Cois cósta, ar dhumcha gainimh¹⁰ a bhí an teitreapód ag siúl. Síleann na heolaithe gur fliuchadh an gaineamh go gairid tar éis don ainmhí na loirg choise a dhéanamh, rud a dhaingnigh sa ghaineamh iad. Ina dhiaidh sin séideadh sraith i ndiaidh sraithe¹¹ de ghaineamh tirim anuas ar na loirg agus clúdaíodh iad. In imeacht na milliúin de bhlianta rinneadh na sraitheanna a bhalcadh agus a bhrú le chéile¹². Diaidh ar ndiaidh rinneadh carraig de na sraitheanna agus ar deireadh thiar thall rinneadh iontaisíde¹³ na loirg choise.

Tá cáil ar an gCainneon Mór as an lín iontaisí a fhaightear ann, ach is iad seo na loirg choise iontaisithe is sine a fuarthas ann go fóill. Fionnachtain thábhachtach¹⁴ a bhí ann mar is é an fhianaise is luaithe fuarthas riamh de veirteabhrach¹⁵ a bheith ag siúl ar dhumhcha gainimhe.

Más spéis leat loirg choise theitreapód a fheiceáil ní gá taisteal chomh fada leis an gCainneon Mór, nó tá loirg choise theitreapód againn in Éirinn. I nDairbhre¹⁶, Co. Chiarrá atá siad agus ní hamhán sin ach is sine iad ná na cinn a aimsíodh sa Chainneon Mór. Tá siad tuairim is 350 - 370 bliain d'aois.

Bláthanna gan choinne

Mar is eol dúinn, is iad na beacha a dhéanann cuid mhór mhaith de phlandaí an domhain a phailniú¹. Murach iad bheimis i sáinn²! Sa Phlean Naisiúnta um Pailneoir³ moltar dúinn uile gan an féar a lomadh⁴ rómhinic inár ngáirdíní agus plandaí a mheallfadh na beacha a chur. Bheartaigh na húdaráis In Institiúid Teicneolaíochta Phort Láirge⁵ roinnt stráicí talún⁶ ar an gcampas a iompú ina limistéir phailníochta⁷. Ligeadh dóibh fás ina móinéir mhéithe⁸. Nuair nach mbearrtar an féar ach go hannahamh faigheann neart bláthanna fiáine deis iontach le teacht chun cinn. I gcaitheamh shamhradh 2020 tháinig mac léinn gairneoireachta⁹, Seán Deane, ar an mbláth neamhchoitianta¹⁰ thall ag fás i gceann de na móinéir sin. Magairlin na mbeach¹¹ atá ann. Fásann magairliní den chineál sin ar thalamh féaraigh¹² nach mbearrtar go minic. Mar chuid de chúrsa gairneoireachta an choláiste, foghlaimíonn na mic léinn faoin tábhacht a bhaineann le bainistíocht na talún¹³. Deir Yvonne Grace, léachtóir san Institiúid, go léiríonn an scéal maidir le magairlin na mbeach dúinn cé chomh tapa agus is féidir le plandaí teacht chucu féin ach seans a thabhairt dóibh.

Laochfhrancach na Cambóide

Is dócha nach mbeifeá róshásta francach a fheiceáil de ghnáth, go háirithe ceann mór. Ach, dá mbeifeá i do chónaí sa Chambóid¹ bheifeá breá buioch an francach pútseach Gaimbiach² a fheiceáil. Francach an-mhór é, bíonn sé suas le 90 cm ar fad! Níl radharc na súl go hiontach aige, ach tá srón ghéar íogair³ aige, bail ó Dhia air!

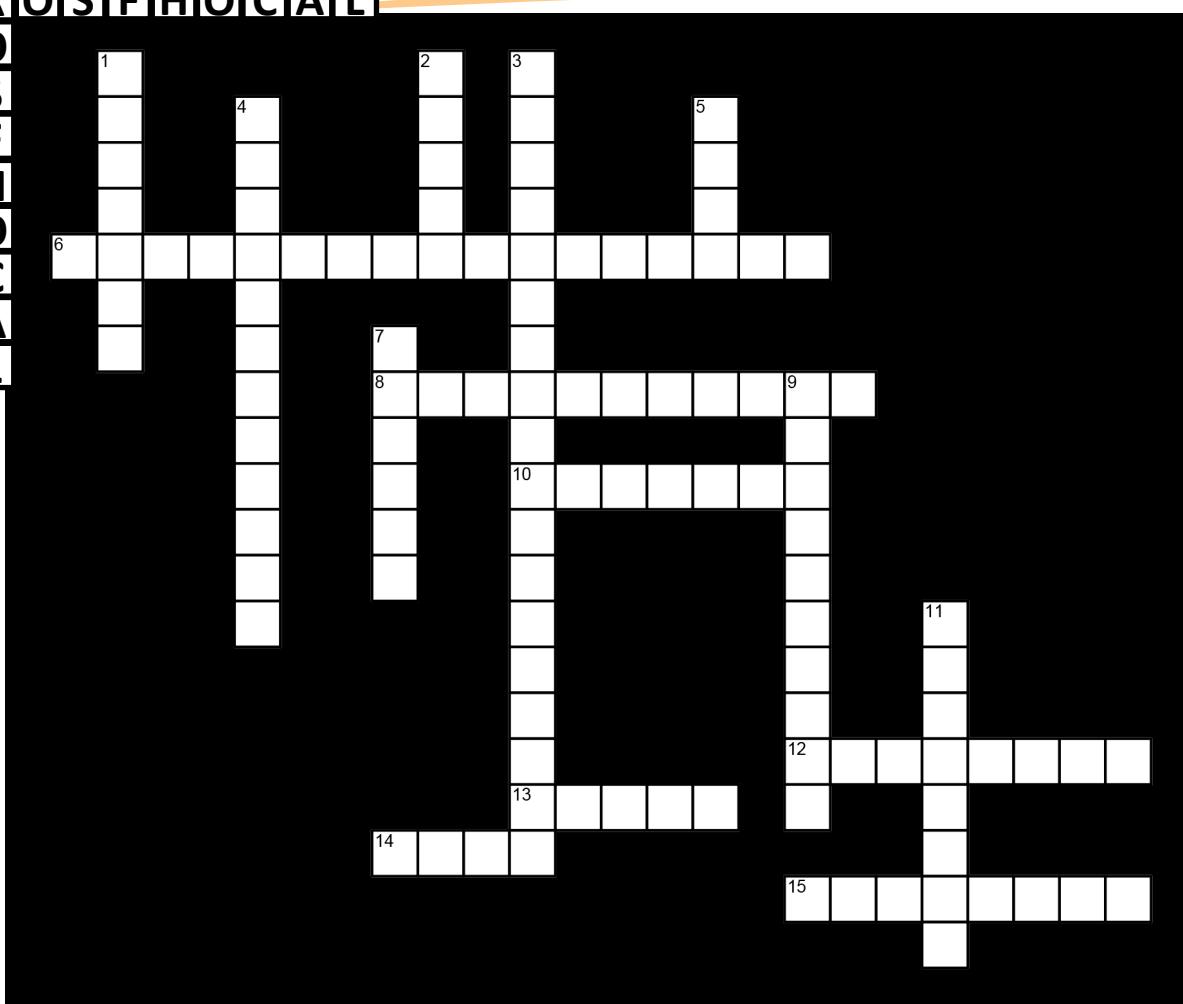
Tharla cogadh i ndiaidh cogaidh sa Chambóid ó na 1960idí go dtí na 1990idí. Bhí de thoradh ar na cogaí sin gur cuireadh na milliúin mianach talún⁴ sa tír. Meastar go bhfuil idir 4 agus 6 mhiliúin diobh fós i bhfolach sa talamh ar fud na Cambóide. Sa bhliain 2020 maraíodh nó gortaíodh 66 duine nuair a phléasc mianaigh thalún tar éis dóibh seasamh orthu i ngan fhios. Páistí ab ea formhór na ndaoine sin.

Tá an carthanas neamhbhrabús⁵ APOPO tar éis foireann d'fhrancaigh phútseachá Ghaimbiacha a oiliúint chun boladh na gceimiceán pléascach⁶ a úsáidtear sna mianaigh a aithint. Nuair a chuireann siad boladh ar an gceimiceán pléascach⁷ tosaíonn siad ag scríobadh sa chré⁸ chun a chur in iúl dá láimhseála⁹ go bhfuil siad tar éis buama a aimsiú. Fiche nóiméad a thogann sé ar fhrancach chun achar talún a bheadh chomh mór le cúirt leadóige a chuardach. Thógfadh sé idir 1 agus 4 lá ar dhuine daonna é sin a dhéanamh agus braiteoir miotail¹⁰ in údáid acu.

Laochfhrancaigh¹¹ a thugann muintir na Cambóide ar na francaigh sin. Anuraidh bronnadh Bonn Óir an PDSA¹² ar laochfhrancadh amháin darb ainm Magawa as an tsárobair a bhí déanta aige ag aimsiú mianach. Is gradam speisialta é sin a bhronntar ar ainmhithe a léiríonn crógacht agus diágrais ina gcuid oibre¹³. Anois agus é 5 bhliain d'aois tá Magawa tar éis dul ar scor¹⁴. Le linn a shaoil oibre¹⁵ d'aimsigh sé 71 mianach agus na dosaein buamaí eile gan phléascadh¹⁶. Tá an talamh a chuardaigh seisean saor ó bhumaí¹⁷ anois agus is féidir le muintir na háite an talamh sin a shaothrú¹⁸ an athuair.

CROSFHOCAL

TRASNA

6. Tháinig Seán Deane ar an bpóplanda seo ag fás in Institiúid Teicneolaíochta Phort Láirge
8. Is deas é le Báca Colmóra agus Brocailí.
10. Casann Mórghuairneán an Atlantaigh Thuaidh ar _____
12. Bhí teitreapód ag siúl san áit seo in Éirinn thart ar 350-370 milliún bliain ó shin
13. Córas deachúlach na leabharlanna
14. Úll nó toradh eile dá leithéid
15. An modh a úsáideann gairneoirí chun crann úll nua a fhás

SÍOS

1. Cuireadh suas ar an rabhcán é ionas go mbeadh na péintéirí ábalta dreapadh slán go barr
2. Níor thit an t-úll i bhfad uaidh
3. Bhí an taiscéalaí NEOWISE sa tóir orthu
4. Cuireann sé ar do chumas dul i bhfolach
5. Eireaball cóiméid
7. Is laoch ceart é an francach seo
9. Cuir ar úll é chun nach dtiocfaidh dath donn air
11. Faigh amach conas iad a dhéanamh ar leathanach 0

Cé na 5 Dhifríocht?

Cum Fortheideal

Bíodh spraoi agat féin
agus ag do chairde.
Cum fortheideal
a d'oirfeadh don
phictiúr seo de lon
dubh deargeiteach
in British Columbia
Ceanada.

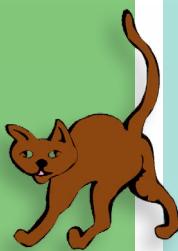
Aimsigh na focail thíos sa Chuardach Focal seo.
Tá siad uile le fáil san eagrán seo de *Líon an Dúlra*.

ADHMAD	CÓIMÉAD	FEAMAINN	LEABHARLANN
BEANGÁN	COLMÓIR	FÍNÉAGAR	RABHCÁN
BLÁTHÓG	DUMHACH	GAIRNEOIR	SMIONAGAR
CEIRTLIS	EIREABALL	IONTAISE	TEITREAPÓD

Baineann na seanfhocail agus na nathanna seo go léir le hainmhithe (ach amhán uimhir 13). Ach an féidir leat an nath ceart a mheáitseáil leis an mbrí cheart ar dheis?

1. Chomh gaisciúil¹ le cat siopa

2. Briseann an dúchas trí shúile an chait

3. Chomh sásta le cat an dá eireaball

4. Chomh folláin le breac

5. Ní breac go port²

6. Is é an breac sa bhainne é!

7. Chomh saothrach³ le beach

8. Is geal leis an bhfiach dubh a ghearrcach féin

9. Obair chapaill a dhéanamh

10. Paidir chapaill⁴ a dhéanamh de rud

11. Ní dhéanfaidh an saol capall rásá d'asal

12. Tá súile seabhaic aici/aige

13. Níor thit an t-úll i bhfad ón gcrann

A. Ná déan talamh slán de⁵ rud ar bith róluath

B. Duine a bheadh an-teann⁶ as féin agus ar bhreá leis nuair a bhítear ag féachaint air.

C. Mura bhfuil rud go maith, ní bheidh sé riamh go maith

D. Obair chrua a dhéanamh

E. Nuair a bheadh duine i gcónaí ag obair

F. Duine d'fheicfeadh gach aon rud

G. A bheith an-sásta go deo leat féin

H. Scéal fada a dhéanamh de rud éigin

I. Nuair a bheadh páiste cosúil lena t(h)uismitheoir

J. Ní féidir an nádúr a shéanadh⁷ ná a bhrú faoi chois⁸

K. Mistéir, rud nach fios conas a tharla sé.

L. Nuair a cheapann duine nach féidir lena chlannr féin aon rud mícheart a dhéanamh

M. Nuair nach mbeadh duine breoite riamh

Gabhairimid buíochas le gach duine a chabhraigh linn agus an t-eagrán seo de *Líon an Dúlra* á réiteach againn, go háirithe Bord Bia, Sue Cahalane, Cushla Dromgoole-Regan, John Joyce, Michael Ludwig, Eimear Murphy, Jackie Murphy, Robbie Murphy, Roger Sweeney, Jez Wickens agus Alan D. Wilson.

Tabhair cuairt ar Stáisiún Mara Inis Arcáin ag www.sherkinmarine.ie

Tá *Líon an Dúlra* fíorbhúioch as an tacaíocht fhial a fhaighimid ónár gcuid urraitheoirí.

Lch 2

Obair Phéinteála ar leith = A Special Paint-Job

1. Dún na Séad = Baltimore
2. Rabhcán rabhaidh = Warning beacon
3. feistíodh scafall mór ar an rabhcán = large scaffolding was erected on the beacon
4. maorga mórtasach = imposingly and proudly
5. ar na haillte crochta = on the steep cliffs

Báca Colmóra = Hake Bake

Na Comhbáhair - The Ingredients

1. de cholmóir = of hake
2. gearrtha ina bhíathóga = cut into florets
3. piobar úrmheilte = freshly ground pepper
4. ar bheagán saille = low-fat
5. de stoc éisc nó de stoc glasraí = of fish or vegetable stock
6. clóbh gairleoige = a clove of garlic
7. bearrtha agus miónghearrtha = peeled and chopped
8. duilleog labhráis = a bay leaf
9. cáis chéadair = cheddar cheese
10. grátáilte = grated
11. caprais = capers
12. grabhróga aráin = breadcrumbs
13. peirsil mhionghearrtha = finely chopped arsley

An Modh - The Method

1. pota d'uisce goirt = a pot of salted water
2. ar gail = steaming
3. ar suanbhrúith = simmering
4. déan é a shíothlú = drain it
5. mias bhácála oigheann díonnach = an ovenproof baking dish
6. ag boilgearnach go héadrom = bubbling lightly
7. píosaí colmóra = chunks of hake
8. fuílleach na cáise = the remaining cheese
9. faoi ghríoscán te = under a hot grill
10. prátaí galaithe = steamed potatoes

Lch 3 ar lean

4. an Mhuir Shargasach = The Sargasso Sea
5. feamainn shargasach = sargassum seaweed
6. go flúirseach = abundantly
7. noidíni gáis = gas-filled nodules
8. scothacha na feamainne sargasai = the fronds of sargassum seaweed
9. dromchla na farraige = surface of the sea
10. flúirse beathra mara = an abundance of sea-life
11. starrtha = projections
12. abair duaithníocht = what camouflage!
13. feamainn shnámhach = floating seaweed
14. do shéaclaí = for shrimp
15. do phortáin = for crabs
16. an mairlín geal = the white marlin
17. an craosaire = the porbeagle shark
18. eascainn = eels
19. láthair sceathraí = spawning site
20. eascann na hEorpa = the European eel
21. eascann Mheiriceá = the American eel
22. eascann choncair Mheiriceá = the American Conger eel
23. déanann an tuinín ... imirice trasna = tuna migrate across
24. chun a gcuid sealgaireachta dhéanamh = to do their hunting
25. Súnn = sucks
26. dramhaíl = waste
27. smionagar plaisteach = plastic debris
28. de dhéantús an duine = man-made
29. leasainm drochmhaasúil = a disrespectful nickname
30. Carn fuílligh an Atlantiagh Thuaidh = The North Atlantic Garbage Patch
31. Beirmiúda = Bermuda
32. Na hAsóir = The Azores
33. Monacó = Monaco
34. Coimisiún na Mara Sargasai = The Sargasso Sea Commission
35. gnáthóg eisceachtúil = unique habitat
36. a chaomhnú agus a chosaint = to preserve and protect

Lch 3

Muir Mhór na Feamaine = The Big Sea of Seaweed

1. 4 shruth mara = 4 ocean currents
2. ar deiseal = clockwise
3. Mórghuairneán an Atlantiagh Thuaidh = the North Atlantic Gyre

Conas Portán a Tharraingt = How to draw a crab

1. an bhlaosc = the shell
2. dhá chrúb mhóra = two big claws

Lch 4

An maith leat úlla?

1. cineál ceansaithe = a domesticated variety
2. den chrann úll fiáin = of the wild apple tree
3. san Áise Láir = in Central Asia
4. an crann fia-úll = the crab apple tree
5. déanamh ar leith = a particular structure
6. i gcroí an úill = in the centre of the apple
7. seicin righin costanta = a tough rigid membrane
8. borrann x = x swells
9. inite = edible
10. Póma = a Pome
11. gairneoirí = horticulturalists
12. airónna ar leith = particular qualities
13. torthúil = productive
14. úlla milse = dessert/sweet apples
15. úlla cócarála = cooking apples
16. úlla ceirtlise = cider apples

Úlla ceirtlise

1. ceirtlis = cider
2. neart tainnine = a lot of tannin
3. giosta = yeast
4. chun é a choipeadh = to ferment it
5. deoch mheisciúil = an alcoholic drink
6. deach neamh-mheisciúil = a non-alcoholic drink
7. finéagar ceirtlise = cider vinegar

Lch 5

Nuair a thiteann an t-úll ...

1. áit ar foscadh = a sheltered spot
2. ithir thoirthiúil shaorshilteach = free-draining fertile soil
3. pailníonn na feithidi iad = the insects pollinate them
4. leis an bpailniú a spreagadh = to encourage pollination
5. sa leathsfear thuaidh = in the northern hemisphere
6. ón síol = from seed
7. Beangadh = Grafting
8. bonnstoc = rootstock
9. beangán = scion/cutting
10. stoc crainn úll fholláin = the stock of a healthy apple tree
11. gearrthóg = a cutting
12. a ionsuí = to insert

Lch 5 ar lean

13. an tsraith chaimbiam = the cambium layer
  14. go docht = tightly
  15. céir nó téip bheangúcháin = grafting wax or tape
  16. an beangú = the graft
  17. a phrúnáil siar = to prune/cut back
  18. chun barr maith torthaí a tabhairt = to produce a good crop of fruit
  19. Adhmaid dlúth crua = Hard dense wood
- Cén fáth a n-éiríonn úll donn nuair a ghearrtar é?
1. nochtar bia briosc = the crisp flesh is exposed
  2. ocsaigin = oxygen
  3. na heinsími = the enzymes
  4. imoibriú ceimiceach = a chemical reaction
  5. donnú eimsímeach = enzymic browning
  6. orgánaigh bheo = living organisms
  7. a mhaolú agus a mhoilliú = reduced and delayed
  8. sú líomóide = lemon juice

Lch 6

Solas na bhFlaitheas = The light from the heavens

1. cóiméad = a comet
2. Inis Uí Drisceoil = Heir Island
3. Cé Chonamair = Cunnamore Quay
4. i gcéin uainn = in the distance from us
5. grianghraif fadnochta = a long exposure photograph
6. comhla an lionsa = the lens shutter
7. mionghnéithe = small details
8. tríchosach = a tripod
9. a choinneáil socair = to keep steady
10. an creathán is lú féin = the slightest tremble

Cad is cóiméad ann? = What is a Comet?

1. pleasc mhór = a large explosion
2. an chruinne = the universe
3. An Ollphléasc = The Big Bang
4. an grianchórás s'againne = our solar system
5. néal mór gáis agus dusta = a large cloud of gas and dust
6. smionagar = debris
7. ar fithis = in orbit
8. fithis éilipseach = an elliptical orbit
9. ubhchruth sínte = an elongated oval
10. imíonn an t-oighear ina ghal = the ice evaporates

Lch 6 ar lean

Cad tá ar eolas againn faoin gCóiméad NEOWISE? = What do we know about the Comet NEOWISE?

1. acrainm = *an acronym*
2. sprioc an tionscadail = *the object of the project*
3. réada neasdhomanda = *near earth objects*
4. astaróideach = *an asteroid*
5. 1.3 aonad astaróideach = *1.3 astronomical units*
6. os cionn leathsféar thuaidh an domhain = *over the earth's northern hemisphere*
7. d'éalaigh sé slán ó theas milteanach na gréine = it left the sun's intense heat safely behind it

Lch 8 ar lean

23. an leabharlannaíocht = *librarianship*

24. spéiseanna = *interests*

Lch 9

Coirní Éadaigh = *Cloth Beads*

1. chun seanéadach nó fabraic a athchúrsáil = *to recycle old cloth or fabric*
2. coirní = *beads*
3. muincí = *necklaces*
4. braisléid = *bracelet*
5. móibílí = *mobiles*
6. taipéisí balla = *wall hangings/tapestries*
7. rogha d'fhabraicí = *a variety of fabrics*
8. stiallacha éadaigh = *strips of cloth*
9. briogún adhmaid = *a wooden skewer*
10. cipín fiacla = *a toothpick*
11. ollann nó snáithe = *wool or thread*
12. deinim = *denim*
13. éadach trom = *heavy cloth*
14. rianaigh an imlíne = *trace the outline*
15. á thochras = *winding/rolling it*
16. caite agus scafa = *worn and frayed*
17. píosa olla = *a piece of wool*
18. snaidhm = *a knot*

Lch 8

Sue Cahalane – Leabharlannaí Inis Arcáin

1. i bhfad i gcéin = *far away*
2. Chuaigh x i bhfeidhm orm go mór = *x left a great impression on me*
3. ball d'fhoireann leabharlannaithe an chontae = *a member of the council library staff*
4. bímse ag obair asam féin = *I work by myself*
5. in ord aibítreach de réir shloinne an scríbhneora = *in alphabetical order according to the writer's surname*
6. de réir chóras deachúlach Dewey = *according to the Dewey decimal system*
7. de réir ábhair = *according to subject matter*
8. uimhir dar túis = *a number that begins with*
9. eolas ginearálta do shaoránaigh = *general information for citizens*
10. áis luachar i gceantar tuaithe = *a valuable facility in a rural area*
11. closleabhair = *audiobooks*
12. ríomhleabhair = *ebooks*
13. seisiún scéalaíochta = *a storytelling session*
14. ceardlanna samhraidh = *summer workshops*
15. de bharr na paindéime = *due to the pandemic*
16. ceannáras na leabharlann = *Library Headquaters*
17. srianta na paindéime = *pandemic related restrictions*
18. níl de bhac orainn = *there's nothing to stop us*
19. aoibh an gháire = *smile*
20. faoi ualach leabhar = *with a pile of books*
21. 30 troigh = *30 feet*
22. is minic a thógann rón a cheann = *a seal often raises its head*

Lch 10

Féach mar a shiúil an teitreapod críonna = *see how an ancient tetrapod walked*

1. ollamh le geolaíocht = *a geology professor*
2. amuigh ag fánaíocht = *out for a hike*
3. Páirc Náisiúnta an Chainneoin Mhóir = *the Grand Canyon National Park*
4. marcanna suaithinseacha = *distinctive marks*
5. le hais na slí = *beside the track*
6. loirg choise iontaisithe = *fossilised footprints*
7. reiptíl cheithrechosach = *a four-legged reptile*
8. an ghaineamhchloch = *the sandstone*
9. foirmíocht Manakacha = *the Manakacha formation*
10. ar dhumcha gainimh = *on sand dunes*
11. sraith i ndiaidh sraithe = *layer upon layer*

Lch 10 ar lean

12. rinneadh iad a bhalcadh agus a bhrú le chéile = they were compacted and pressed together
13. ar deireadh thiar thall rinneadh iontaisí de x = x eventually formed into fossils
14. Fionnachtain thábhachtach = an important discovery
15. veirteabhrach = a vertebrate
16. Dairbhre = Valentia Island

Blátha gan choinne = Unexpected flowers

1. a dhéanann x a phailiniú = that pollinate x
2. i síann = in a lot of bother
3. Sa Phlean Náisiúnta um Pailneoirí = In the National Pollinator Plan
4. gan an féar a lomadh = not to cut the grass
5. Institiúid Teicneolaíochta Phort Láirge = Waterford Institute of Technology
6. stráicí talún = strips of land
7. llimistéir phailníochta = polination zones
8. móinéir mhéithe = fertile meadows
9. mac léinn gairneoireachta = a horticulture student
10. neamhchoitianta = unusual
11. Magairlín na mbeach = The bee orchid
12. talamh féaraigh = grasslands
13. bainistíocht na talún = land management

Laochfhrancach na Cambóide = The Hero-rat of Cambodia

1. sa Chambóid = in Cambodia
2. an francach pútseach Gaimbiach = the Gambian pouched rat
3. srón ghéar iogar = a nose with a sharp sense of smell
4. mianach talún = landmine
5. carthanás neamhbhrabús = a non-profit charity
6. boladh na gceimiceán pléascach = the smell of the explosive chemicals
7. Nuair a chuireann siad boladh ar an gceimiceán pléascach = When they get the smell of the explosive chemicals
8. ag scríobadh sa chré = scraping in the clay
9. láimhseálaí = handler
10. braiteoir miotal = a metal detector
11. laochfhrancaigh = hero-rats
12. Bonn Óir an PDSA = The PDSA Gold Medal
13. a léiríonn crógacht agus diágrais ina gcuid oibre =

devotion to their work

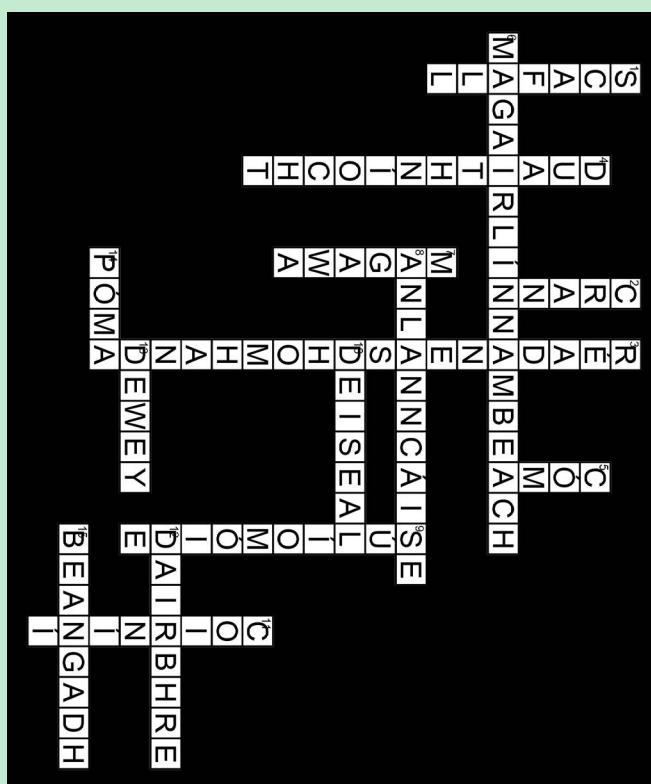
14. Tá Magawa tar éis dul ar scor = Magawa has retired
15. Le linn a shaol oibre = Over his working life
16. buamaí eile gan phléascadh = other unexploded bombs
17. saor ó bhumaí = bomb-free
18. an talamh sin a shaothrú = to work that land

Lch 11

Cuir triail ort féin = Test yourself

1. londubh deargeiteach = the red-winged blackbird

Crosfhocal

Lch 12

Cuardach focal

S	O	F	T	S	C	N	P	Q	A	P	E	P	H
T	I	L	E	A	B	H	A	R	L	A	N	N	E
D	S	M	I	O	N	A	G	A	R	D	H	D	O
A	B	E	T	F	S	S	O	R	I	L	S	U	D
G	A	I	R	N	E	O	I	R	O	F	N	M	R
E	I	R	E	A	B	A	L	L	N	R	O	H	I
O	E	R	A	O	S	E	M	S	T	D	A	A	Ó
B	A	E	P	G	A	R	B	A	R	S	C	M	
E	A	L	L	Ó	U	A	L	S	É	I	A	I	H
A	R	D	D	B	Á	É	M	A	S	N	U	E	O
N	O	K	H	T	R	I	N	V	E	E	N	W	C
G	G	C	H	M	Ó	U	E	Í	O	T	B	P	Y
Á	Á	Ó	R	C	A	L	C	E	F	Y	H	O	E
N	G	E	D	E	N	D	J	E	G	E	H	A	C

Lch 13

Imeartas Focal = Play on Words

Freagraí

1. = B.
2. = J.
3. = G.
4. = M.
5. = A.
6. = K.
7. = E.
8. = L.
9. = D.
10. = H.
11. = C.
12. = F.
13. = I.

Lch 13

Imeartas Focal = Play on Words

1. **gaisciúil** = *vain*
2. **port** = *bank/river bank*
3. **saothrach** = *busy*
4. **paidir chapaill** = *long story*
5. **talamh slán a dhéanamh de** = *to make an assumption*
6. **an-teann** = *full of confidence*
7. **an nádúr a shéanadh** = *to deny ones nature*
8. **a bhrú faoi chois** = *to suppress*

Gabhaimid buiochas le gach duine a chabhraigh linn agus an t-eagrán seo de *Líon an Dúlra* á réiteach againn, go háirithe Bord Bia, Sue Cahalane, Cushla Dromgoole-Regan, John Joyce, Michael Ludwig, Eimear Murphy, Jackie Murphy, Robbie Murphy, Roger Sweeney, Jez Wickens agus Alan D. Wilson.

Tabhair cuairt ar Stáisiún Mara Inis Arcáin ag www.sherkinmarine.ie

Tá *Líon an Dúlra* fíorbhuíoch as an tacaíocht fhial a fhaighimid ónár gcuid urraitheoirí.

An
Ghníomhaireacht
um Chaomhnú
Chomhshaoil